

PRESUMPTION TO RESPONSIBILITY/ ODVAHA K ODPOVĚDNOSTI

Museums and contested history. Saying the unspeakable in museums

Jak sdělit nevyslovitelné? Muzea a tragické dějiny 20. století

Konference

Organizátoři: ICOM Česko, ICOM Rakousko, ICOM Slovensko

Místo konání: Česká republika, Moravská galerie Brně

Datum konání: 22. - 25. 11. 2017

Teze konference

Posláním předmětů, které jsou v péči muzeí, je dokumentovat naše kulturní i politické dědictví. Předměty vybírané kurátory muzeí samy o sobě vypovídají o naší schopnosti objektivně dokumentovat historii. Ale historie je často vnímána různě, protože je živým nástrojem. Vymezuje identitu lidí, a každý jednotlivec přesně vymezuje sám sebe prostřednictvím důležitých a zásadních historických událostí. To, jak muzea vystavují a popisují kontroverzní dějiny a traumatické vzpomínky ukazuje, zda a jak jsme schopni interpretovat události, na které daná společnost není zrovna pyšná a dokonce by je nejraději vymazala ze své historie. Muzea tak mají příležitost poskytovat různé pohledy a přimět návštěvníky, aby uvažovali nad rámcem svých vlastních zkušeností.

K nejoblíbenějším muzejním výstavám patří ty, které mapují záznamy o historických událostech, které návštěvníci zažili sami nebo prostřednictvím své rodiny, rodičů nebo prarodičů, a jsou tedy schopni vytvořit si své osobní a emoční vazby. Jak tedy mohou muzea vystavovat individuálně prožitě dějiny?

Tyto otázky jsou o to ožehavější, že je to právě 20. století, které je naší prožitou minulostí, tím obdobím, které bylo jedním z nejkomplikovanějších a nejtragičtějších v celé historii lidstva, kdy události pod taktovkou totalitních režimů podléhaly interpretačním zvrátům. Kromě artefaktů z 1. světové války a 2. světové války se stávají předměty muzealizace také ty, které souvisí s migrací a (nuceným) exilem nebo s historií politických režimů ve východní Evropě v druhé polovině století.

Nadcházející konference bude zaměřená na interpretační přístupy dnešních muzejních pracovníků právě k těm obdobím dějin, jež veřejnost z různých důvodů obecně vnímá negativně nebo „spíše negativně“ nebo kontroverzně.

Muzejní předměty jsou samy o sobě velmi nemilosrdné. Jsou tím, čím jsou; ani tisíce slov nám nepomůže změnit jejich hlavní podstatu. Pokud je nezničíme, budou stále pevným stavebním kamenem, na kterém můžeme budovat společnost a zlepšovat její kvalitu. Finanční krize nám může přes noc změnit život, politická situace se může změnit rychleji, než jsme si vůbec ochotni připustit. Kulturní dědictví však zůstává neměnné. Můžeme se spolehnout na jeho stabilitu v jakékoli krizi, ve které se ocitneme.

PROGRAM

1. den

Úvodní proslov

Hlavní přednášky

Panely:

Instrumentalizace muzea v politických zájmech

Národní muzea, Muzea dokumentující dělnické hnutí – a jak definují identitu národa

Myšlenka národního muzea souvisí s rozvojem evropských společností v 19. století jako eticky a/nebo politicky homogenními entitami (v závislosti na středoevropské nebo anglo-saské tradici). Paradigma národních muzeí prezentovat své sbírky jako „vitríny“ své nádherné minulosti, kdy se soustředily na národní úspěchy a pokrok, se změnilo po 2. světové válce. Zkušenosti s holocaustem byly podnětem pro zakládání sbírek a prezentování předmětů dokumentujících války, genocidy a utrpení jednotlivců i celých společností na muzejních výstavách, ale i příležitostí sdělovat odlišná historická stanoviska, např. odbojová hnutí, která bojovala proti nacistickému režimu.

Na druhé straně, politické změny po 2. světové válce daly vzniknout novým typům muzeí ve východní Evropě, které byly ideologicky řízeny vládnoucími režimy. Instituce, které dokumentovaly dělnické hnutí, nebo příslušná válečná vítězství komunistických režimů plnila v podstatě daná propagandistická nařízení. A opět, jak „vhodný“ je původní koncept národního muzea 21. století? Odpovídá jeho původní základ zděděný po 19. století charakteru měnících se evropských společností? Jak a prezentací jakého druhu artefaktů jsou muzea zasvěcena poslání vysvětlovat manipulaci historie totalitními režimy?

2. den

Muzea jako dějiště paměti a usmíření

Role muzeí se mění: muzea jsou vnímána nejenom jako strážci hmotné kultury, jako archiváři nebo interpreti historických dění, ale stále více a více jako dynamické hybné síly kulturního vývoje. Moderní muzea by měla být styčnou plochou mezi přehodnocujícím výkladem historie a současnými otázkami, které se týkají rychle se měnícího světa různých vývojů a krizí – od migrace po udržitelný rozvoj. Muzea jsou přirozeně dějištěm paměti – ale jak lze posoudit, který příběh se zrovna vypráví? Jak můžeme do našich výstav implementovat různé pohledy od individuálních zkušeností po vědecké přednášky? Jak mohou muzea přispět k definici, obohacení a podpořit chápání historie i nás samých? Jak mohou muzea podpořit usmíření, toleranci a humanismus? A: Jak mohou muzea tyto hodnoty sdělovat návštěvníkům?

Připomínání lidskosti

Památníky genocid, teroru, vojenské památníky a národní památníky

Po trpké zkušenosti a devastujícím dopadu 2. světové války a šoa šesti milionů Židů zavražděných nacistickým režimem, po útěku a vysídlení milionů Němců z východních území bývalého Nacistického Německa po roce 1945 a po následcích doby tzv. studené války, kdy měly západní demokracie a východní komunistické režimy zcela odlišná vnímání historie, hrají

místa etiky a památníky důležitou roli při pěstování dialogu o míru a usmíření v mnoha evropských zemích. Jak mohou historické a soudobé památníky připomínat příběhy věznění, násilí a utrpení? Jak může památník symbolizovat odlišné události, příběhy, sociální skupiny. Jaké jsou současné strategie ve sdělování „paměti“?

Osud muzeí slavných lidí

Oslavovat, reflektovat nebo zapomenout?

Sinusoida politických dějin v muzejnictví se nejvíce odrazila v oblasti budování a spravování pamětních sítí a muzeí významných osobností. Rodné domy, např. Adolfa Hitlera v Branau, Klementa Gottwalda v Dědicích, Josefa Hoffmana v Brtnici, nebo Jana Palacha ve Všetatech zažily období obrovské slávy, ale nevyhnuly se dobám popírání jejich existence. Ale je však možné nezapomenout? Jakým způsobem by se měly představovat veřejnosti? Jak by se měla budovat muzea nových hrdinů?

3. den

Je možné nepodlehout sentimentu?

Prezentace kulturního života v zemích bývalého socialistického bloku se v posledních letech stala fenoménem. Výstavy na toto téma patří k nejnavštěvovanějším projektům. Nicméně v sobě můžou skrývat nebezpečí mylného výkladu, protože jsou často ovlivněny sentimentem a socialismus prezentují jako sen. Jedním ze zásadních problémů je rovněž pojem „retro“, který se objevuje v souvislosti s prezentováním tohoto období.

Sociální témata a antropologie

Vystavování kontroverzních témat: smrt, zbraně, destrukce, zneužití, novodobé otroctví, migrace

Tragické dějiny 20. století jsou stále v muzejních sbírkách a výstavách obdobím úzce spojeným s násilím, represí vůči celým skupinám společnosti, vynucenou migrací a mučením & smrtí. Předměty dokumentující tyto katastrofické události nelze ze sběratelské a výstavní činnosti vyloučit, ale vizuálně urážlivé, kontroverzní materiály jsou často nepřijatelné dokonce i pro zkušené návštěvníky muzeí. Jak dalece je expozice fotografií nebo filmů o vraždění, instruktáže o zbraních, nástrojích mučení nebo přímé prezentace ostatků člověka stále adekvátní? Existuje přijatelná metodika jak odlišit archeologické vykopávky z období raného středověku a hrobu bezejmenného vojáka 1. světové války? Nebo by měla být sbírková činnost a prezentace lidských ostatků předmětem nějaké formy standardizace v běžné muzejní praxi? Jak představit a vysvětlit tento obvykle velmi brutální materiál citlivému návštěvníkovi, např. dětem nebo náboženským skupinám?

Muzealizace muzeí

Museum jako dokumentační a vědecké centrum

Existuje v muzejnictví hranice přijatelnosti? Máme si užívat krásu předmětů, které nás velebí? Vidět je jako příběhy tvůrců? A co příběhy předmětů? Do kterého muzea a jak se tam dostanou? Dokonce i ta nejvácnější a nejúžasnější sbírka je nositelem příběhu předmětů těch, kteří je kdysi vlastnili. Je to často příběh bezpráví, despotizmu mocných, ignorance a

snahy funkcionářů o „normalizaci“. Výzkum provenience jako nedílná součást muzejního managementu byl po dlouhá léta zanedbáván. Situace se změnila zvláště v posledních desetiletích. Příběhy předmětů se mísí s příběhy lidí. Vyprávění se stávají předmětem výzkumů a dokumentace muzejních sbírek. Stává se, že jsou i nositelem nápravy jisté majetkové nespravedlnosti.

TERMÍNY

30. června 2017: uzávěrka písemné žádosti

Červenec 2017: sdělení o přijetí

22. –25. listopadu 2017: konference

PÍSEMNÉ PODÁNÍ NÁVRHŮ

Žádáme o písemné předložení následujícího:

- Přednášky o výzkumu (20minutové proslovy o nedávném výzkumu nebo teoretické otázky)
- Krátké proslovy (5minutová řeč, vysvětlení daného problému)
- Po každé přednášce nebo řeči následuje diskuze (10minutová)
- Třetí den bude zakončen panelovou diskuzí

Písemné předložení návrhů – online na: <http://network.icom.museum/icom-czech/konference/odvaha-k-zodpovednosti/>

Všechny přednášky posoudí odborný tým ICOMu Česko, ICOMu Slovensko a ICOMu Rakousko a hostitelských partnerů.

Přednášky se budou vybírat dle následujících kritérií

- Přednáška musí uchopit témata konference
- Přednáška je doručena v daném formátu a čase

Výběrový tým si vyhrazuje právo navrhnout alternativní formáty návrhů. Rozhodnutí výběrového týmu je konečné.

Dotazy: icom@mzm.cz

KONFERENCE BUDE:

- **Mezinárodní:** vítáme účastníky z celého světa, aby se s námi podělili o myšlenky a problémy s realizací
- **Nezaujatá, otevřená:** vítáme nové přístupy a nápady
- **Čestná:** ceníme si prezentací, které otevřeně mluví o selhání i úspěchu. Vítáme kritickou, ale korektní diskusi.
- **Čas:** velmi důležitý je čas; prosíme, věnujte pozornost délkou vaší přednášky nebo řeči a diskusi. Předsedající je oprávněn ukončit všechny příspěvky, které překročí daný časový limit.
- **Přeložená:** tlumočení bude zajištěno v českém/slovenském/anglickém/německém jazyce. Prosím, mluvíte pomalu a ponechte překladatelům dostatečný prostor pro řádný překlad.

Prosíme o předložení powerpointové prezentace 10 dní před zahájením konference. Obrázky mají být s popiskami pro lepší porozumění. Tímto dáváte organizátorovi souhlas k archivaci a online publikování vaší prezentace.

MÍSTO KONÁNÍ

Brno je druhé největší město v České republice. V 19. století se mu říkalo předměstí Vídně. Mnohé budovy v Brně byly postaveny dle návrhů architektů Vídeňské Ringstrasse. Do roku 1945 se Brnu říkalo město dvou národností – Čechů a Němců. Narodili se tam a žili světově proslulé osobnosti, např. zakladatel genetiky Gregor Johann Mendel (1822-1884); Ernest Mach (1838-1916), „praotec“ Einsteinovy Teorie relativity; Adolf Loos (1870-1936), architekt a teoretik moderní architektury; spisovatel Robert Musil (1870-1936); Jan Jelínek (1926-2004), Prezident ICOMu v letech 1971-1977; a muzeolog Z. Z. Stránský (1926-2016).

V Brně se nachází nejstarší muzejní budova v České republice, kterou spravuje Moravská galerie v Brně. Slavná Vila Tugendhat, kterou navrhl Ludwig Mies van der Rohe v letech 1928-1930 je od roku 2001 na seznamu Světového dědictví UNESCO. V roce 1928 bylo v Brně založeno proslavené výstaviště. Během komunistické éry bylo Brno výkladní skříní socialismu v Československu.

V 21. století bylo Brno jedním z prvních měst v České republice, které akceptovalo Německé dějiny jako součást svého bytí. Brno vyhlásilo rok 2015 Rokem smíření a vyjádřilo svou lítost ohledně vysídlení Němců v roce 1945.

Díky své zeměpisné poloze, což je na dosah hlavnímu městu Rakouska – Vídni a Slovenska – Bratislavě, je město snadno dostupné a tedy vhodné pro mezinárodní semináře a konference pro kolegy z mnoha zahraničních zemí.